

Merhaba

merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

KADEMİK

Sayfalar

Kurucusu: Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu: Dr. Mehmet Ali UZ - Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU - Ahmet ÇELİK - Ali İŞİK - Av. Serdar CEYLAN - Hasan YAŞAR
malizu@merhabagazetesi.com.tr - saimsakaoglu@hotmail.com - celikahmet66@hotmail.com - baskuyulu@gmail.com - srceylan@hotmail.com - hyasarkonya@gmail.com

YUSUF ESEROĞLU HOCA'DAN HATIRALAR (2)

Hüseyin Küçükkalay ile ilgili bazı hatıralar

Hüseyin Küçükkalay'la ilgili hatıralara geçmeden önce kısaca Hüseyin Küçükkalay'ın hayatından bahsetmenin faydalı olacağını düşünüyorum.

1932 yılında Konya'da doğdu. Babası Mustafa Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. İlk tahsilini Konya'da Hâkimiyeti Milliye İlkokulu'nda yaptı. Bir süre sanatla iştigal ettikten sonra merhum Hacıveyiszade ve Cemil efendilerden sarf ve nahiv dersleri aldı. Bundan sonra Suriye'ye gitti. Bir müddet Halep'de kaldı. Oradan Şam'a geçti, Şam'da Şer'i ilimler Enstitüsü'ne kaydoldu. Orta ve lise tahsilini burada tamamladı.

Abdülvehhab el-Hafız'dan fıkıh, Abdurrahman ez-Zu'bi'den tefsir, Şeyh Halid'den Arap Dili ve Edebiyatı, Şeyh Naif Abbas'dan fıkıh usulü dersleri okudu. Ayrıca Şeyh Abdülkerim er-Rıfâî, Şeyh Ahmet el-Busravî, Şeyh Abdurrahman Ebu Tok, Şeyh Abdül-gani ed-Dakî gibi meşhur hocalardan da muhtelif İslâmî ilimler tahsil etti. Bu enstitüyü bitirdikten sonra Bağdat Şeriat Fakültesi'ne kaydoldu. Bu fakültede. Prof. Muhammed ez-Zehbe'î'den (Meşhur et-Tefsir ve'l Müfes-

sirûn kitabının yazarı) tefsir, Prof. Bedr el-Mütevelli; fıkıh ve usul, Prof. Abdülkadir Cumeyli; bedî, beyan, maânî ve aruz, Prof. Ömer Bavezir; Arap Dili ve Edebiyatı hocalarıdır. Türkiye'ye döndükten ve yedek subay olarak askerliğini yaptıktan sonra, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Arap Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi tayin edildi. 1969 yılında merhum

Prof. Dr. M. Tayyip Okıç yönetiminde doktorasını yaptı. Bu arada tefsir derslerini de okuttu. Fıkıh, Kelâm Bölüm Başkanlığı ve Müdür Yardımcılığı görevlerinde de bulundu. 1982 yılında isteğiyle emekliye ayrıldı.

Bundan sonra, tefsir öğretim üyeliği için, teklif gönderilen Kral Suud Üniversitesi Eğitim Fakültesi İslâmî İlimler Bö-

lümü'ne gitti. Beş yıldan fazla burada tefsir, tefsir usulü dersleri okuttu. Bazı tezler yönetti ve tez savunmalarına münâkış üye olarak katıldı. Ayrıca bölümün müfredat programlarının lisans ve doktora çalışmalarında komisyon üyeliklerinde bulundu.

Dr. Hüseyin Küçükkalay, Bağdat Şeriat Fakültesi'ni birincilikle bitirmiş ve bu fakülteyi ilk defa bir Türk'ün birinci olarak bitirmesi büyük olay olarak kabul edilmiş, bu olay bütün Bağdat gazetelerinde haber olarak veril-

Dr. Mehmet
Ali UZ

Hüseyin Küçükkalay (1932-1999)

mişti. Konu, zamanın Bağdat Öğrenci Müfettişi ve Kültür Ateşesi tarafından da resmi bir yazı ile Milli Eğitim Bakanlığımıza intikal ettirilmişti. İlgili belgeler ve Bağdat kadısı tarafından tasdik edilen elli beş sayfalık icazetnamenin ilgili bölümleri arşivimizdedir. Fakültede ders ve not çizelgelerinde, bilhassa tefsir ve hadis usûlü gibi önemli derslerde notları yüz üzerinden 99-100 puandır. O şartlarda bu, büyük bir başarıdır.

Son derece kibar ve hassas bir insan olan Dr. Hüseyin Küçükkalay, Arap dili ve edebiyatının bütün inceliklerine vakıftı. Zamanımızda emsali az bulunan gerçek bir ilim adamı idi. Bilhassa Kur'an-ı Kerim, hadis-i şerif başta olmak üzere, eski Arapça kaynak eserlerin anlaşılmasında büyük yardımı olan ve şahit olarak gösterilen sayıda şiir ezberlemiş olması onun temayüz ettiği yönlerinden birisi idi. Tefsir konusunda ihtisası olan Küçükkalay'ın, Arap dilini fasih olarak çok rahat konuşması; ilmi ve dinî hitabelerde bulunabilmesi, Arap hatiplerini bile hayrete düşürürdü. Âmmice denilen ve muhite göre değişen konuşma tarzlarını da çok iyi bilmekte idi. Konya'mızda böyle bir ilim adamının yetişmesi hepimiz için gurur

vesilesidir.

Son derece zeki ve nüktedan bir insan olan Hüseyin Küçükkalay, sohbetlerin aranan adamı idi. Arif Etik Hoca ile karşılıklı lâtifeleri meşhurdur. Arif Hoca sohbetlerde özellikle onun bulunmasını arzu ederdi. 27.1.1999 tarihinde vefat eden Küçükkalay Üçler Kabristanı'nda metfundur.

1976 yılında Şubat tatilinde bir otobüs dolusu öğrenciyi umreye götürürler. Başlarında Hüseyin Küçükkalay vardır. Suriye'de Maarri şehrinde mola verirler. Orada bir lokantaya girerler. Hüseyin Küçükkalay lokantanın karşısında bir heykel görür. Arapça, lokantanın sahibine bu heykelin kime ait olduğunu sorar. Lokantacı bu heykel, bizim meşhur şairimiz: "Ebu'l-Alâ el-Maarri'nin heykelidir" deyince Hüseyin Küçükkalay, Maarri'ye ait on-on beş beyitlik uzun bir şiirini ezberinden okuyuverir. Lokantanın sahibi de sıradan bir insan değildir, hayretler içerisinde kalır. Bir otobüs dolusu öğrenciden para almaz ve: "Sizden para alırsam ayıp olur" der.

Bir gün de Hüseyin Hoca ile Mekte'de Abdülaziz Üniversitesi'ni ziyaret ederler. Orada üniversite hocaları ile dışarıdan gelen pek çok hoca vardır. Hocalardan birisi Muhammed Ebu Gazele, birisi de Seyyid Kutub'un kardeşi, Muhammed Kutub'tur. Ayrıca Arif Hoca da oradadır. Hüseyin Küçükkalay orada bir konuşma yapar. Konuşmayı hep birlikte takip ederler. Hepsi bu konuşmayı hayranlıkla dinler.

Hiç kimse Hüseyin Hoca'nın Türk olduğuna inanmazmış. Yusuf Hoca, Hüseyin Hoca için: "Hüseyin Hoca, Arapçayla kedinin fare ile oynadığı gibi oynardı" der. Küçükkalay Irak, Suriye, Ürdün ve Mısır şivelerini Araplardan daha iyi konuşur.

1989 yılında Konya'da Selçuk Eğitim Merkezi'nin açılışı yapılır. Açılıştaki zamanın Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz da vardır. İlk dersi Arapça olarak Hüseyin Küçükkalay verir. Davetliler dâhil herkes bu dersi

dikkatle ve hayranlıkla takip eder.

Merkezin ilk müdürlüğünü Ahmet Baltacı Hoca üstlenir. Bu dönemde Ahmet Bey'in büyük gayret ve hizmetleri olur. Ahmet Bey merkez binasını yaptırır, merkezin hocalarını temin eder. Onun görevi emekli olduğu 1995 yılına kadar devam eder. Ahmet Baltacı bu yıl yaş haddinden emekli olur. Yusuf Hoca, Arif Hoca'nın da, Hüseyin Küçükkalay'ın da talebesidir. Fakat sonradan bunlarla en az yirmi yıl beraberliği olur.

Yukarıda Arif Hoca'nın çok çabuk kızdığını söylemiştim. Hüseyin Hoca da, sohbet toplantılarında Arif Hoca'ya çok takılıp onu kızdırmaya çalışmış.

Bir gün bir paşa birliği teftiş ediyormuş. Askerin birine nereli olduğunu sormuş. O da: "Ankaralıyım, paşam" demiş. Bundan sonra paşa askere: "Ankara'nın nesi meşhur diye" sorunca: "Armudu, paşam" demiş. Bundan sonra da paşa askere: "Armudun iyisini kimler yer" diye tehlikeli bir soru sormuş. Asker de: "Paşalar yer, paşam" diye cevap vermiş. Fıkra malum... Bundan sonra paşa yaverine dönüp: "Bizde kaşındık ya" der. Bunun hesabı, Arif Hoca da, oturmalarında Hüseyin Hoca'nın âdeta takılması bekler gibiymiş.

Bir gün Arif Hoca ile Hüseyin Hoca yolda karşılaşmışlar. Arif Hoca, Hüseyin Hoca'ya nereden geldiğini sormuş. O da hocayı kızdırmak için: "Celaleddin'in tarafından" deyince Arif Hoca kızmış. Arif Hoca: "Celaleddin asker arkadaşın mı? Biraz saygılı ol" demiş.

Bir ara Arif Hoca hastanede yatıyormuş. Hüseyin Küçükkalay ziyaretine gitmiş. Hoca'nın başucunda, Bostan ve Gülistan'ın Farsça nüshaları varmış. Hüseyin Hoca, Arif Hoca'yı kızdıracak bir nokta yakalamıştır. Arif Hoca'ya: "Yahu, hocam, ömrünün sonlarını yaşıyorsun. Bostan ve Gülistan okuyacağına Kur'an-ı Kerim okusan olmaz mı" deyince Arif Hoca kızar. Arif Hoca: "Onu da bunu da okurum" der.

Arif Hoca, bize Farsça derslerine gelirdi. Bazen derste, Bostan ve Gülis-

Bağdat Şeriat Fakültesi'ni birincilikle bitiren Hüseyin Küçükkalay ile ilgili gazete haberi.

tan'dan hikâyeler ve güzel sözler aktarıverirdi.

Öğrenci grubu ile bir umre ziyareti sırasında Ürdün'de Lût Gölü'nü de görmeye giderler. Dönüşte yakıt almak için bir petrol istasyonuna uğrarlar. Hüseyin Hoca, bir süre pompanın başındaki görevli Filistinli gençle sohbet eder. Filistinli genç pırl pırl bir otobüs dolusu genci ve bu kadar düzgün Arapça konuşan Hüseyin Küçükkalay'ı görünce: "Türkler gitti, Araplar bitti" der. Bu sözü söylerken de ellerini kelepçelenmiş gibi yapar. Yani Arapların eli kolu bağlandı, demek ister. Keşke bütün Araplar aynı idrak içerisinde olsalar...

Yusuf Hoca, Hüseyin Hoca'nın çok hasta olduğunu duyunca hastaneye onu ziyarete gider. Hastanede Hüseyin Hoca'nın ağabeyi ile karşılaşır. Hüseyin Hoca'nın ağabeyi: "Hüseyin sizlere ömür, iki dakika önce vefat etti" der. Tarih 17 Ocak 1999 Ramazan ayının son günüdür. Eskiler: "Hafıza-i beşer nisyan ile maluldür" derler. Maalesef pek çok hatıra unutuluyor.

Ali IŞIK

KADI ABDURRAHMAN PAŞA KONYA'YA NASIL GİRDİ?

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya vali olarak atandığında Konyalıların bu atamaya karşı çıkararak Abdurrahman Paşa'nın şehre girmemesi için Koç Bekir Ağa önderliğinde Paşa'ya karşı nasıl direndiklerini ve akabinde gelişen safahatı *Akademik Sayfalar*'ın 19.

Cildinde iki tam sayıda anlatmıştı (Merak edenler için anılan makalemizin künyesi ve linkleri yazı sonuna eklenmiştir). Geçenlerde Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde tarama yaparken tesadüfen bulduğumuz bir belge, Abdurrahman Paşa'nın, Konyalıların direnişi sonrası şehre nasıl girdiğine dair önemli bir bilgiyi haizdi. Konuya önemli bir katkı sağlayacağı kanaatiyle konuya ilgi duyan okuyucularımız için bu belgeyi paylaşıyoruz.

Hû

*Devletlü Veliyyü'n-ni'mâ Efendim
Hazretleri*

Konyalu bu def'a itâ'at idüb Abdurrahman Pâşâ'yı Konya'ya da'vet itmiş olanlarile pâşâ-yı mûmâileyhiñ şimdiye dek Konya'ya duhûlü melhuz olub ancak mukaddem telef olan emvâlini âhâlîye tazmin itdirmek ve bâ'is-i fesâd olanları te'dîb ile Konya'ya nizâm virmek dâ'yesinde olur ise belki yine bir hâdise tekevün ider hemân pâşâ-yı mûmâileyhiñ Konya'ya dek çkub Rûmili'ye me'mûriyyeti için Üsküdâr'a gelmesi ta'cil olunsun ve şeyh efendiyyi vesâ'irleri tekdir dâ'yesinde olmayub te'lif eylesün hâsilü bir gün akdem Konya'dan hareket eylemesi irâde-i seniyye muktezâsıdır diyü şimdi inâyet buyurulan tezkire-i seniyyeleri mazmûni karîn-i izân-ı çâkeri olmuştur Abdurrahman Pâşâ'nıñ vech-i meşrûh üzere tahrîrâtı gelüb Bâb-ı Âlî'ye

TSMA.E.0882

arz olundu tarafımıza dahi tahrîrâtı olmağla cevâb yazılıb gönderilmek üzere iken sabâhdan Çapâr zâdeniñ dahi tarafımıza tahrîrâtı zuhûr itmekle pâşâ-yı mûmâileyhiñ yağma olunan mâlını âhâli ta'ahhüd eyledi ve mevcûd olanları bir taraftan cem' idüb virecekler lâkin telef olmuş biraz mâl dahi olur ise âhâliyi tazyik ile bunları tazmîn itdireyim dâ'yesinde olmaması tahrîr buyurulur ise güzel olur deyü Çapâr zâde yazmış bu mezâyâlarıñ cümlesini beyân iderek Abdurrahman Pâşâ'ya mufasssal kâğîd yazub gönderdim Bâb-ı Âli'den dahi tahrîrâtına cevâb yazılmış anı da berâber irsâl eyledim yazdığım kâğîdîñ müsveddesi yoktur kendü hatt-ı sakîm-i âcizânem ile yazıldığından mefhumu böyledir ya'nî sizin Konya'ya duhûlünüz mücerred tek-mil-i arz ve şân için olmağla bundan soñra Konya nizâmı lâzım değıl hemân cümleye istimâlet virerek çend rûz zarfında tarafınızdan bir müte-sellim nasb idüb cenâbınız hareket ve azîmet eylesesiz ve şeyh efendi her ne kadar imtidâd-ı fesâda sebeb olmuş ise dahi çünkü bu def'a ma'îyyetiñize gelüb da'vet ve itâ'at izhâr eylemiş şeyh efendiye ve sâ'ir ehl-i arz ve belki haşvâne bile mu'amele-i bâride ile tekdîr sûreti göstermeyesin mukaddem Konya'da fulan mâlınızdan mevcûd olanları alub ba'zı telef olmuş şey' varise anları âhâliye tazmîn itdireyim dâ'yesinde olmayasız diyerek bu ibâreleri etrâfile derç eyledim Hakk ta'âlâ selâmet virsün efendim

(arka sayfa)

Devletlü Veliiyyü'ni mâ Efendim

Konya'ya giden tebdîl-i hasekiniñ takriri manzûr-ı çâkerânem oldu bu makûle maslahat mümted oldukca beher hâl ta'azzî ideceğı bi't-tecrûbe zâhir olan hâlât dandır Abdurrahman Pâşâ asker bulamaz makûleden değıldir lakin etraftan cem' ideceğı asker işe yaramaz ve Konya mâddesi-

ne çok fesâd karışdı her ne ise Çapâr zâde me'mûriyyetinden garaz Çapâr zâde sıyıtı ile maslahata sühûlet gelmek ve mümkün ise Abdurrahman Paşa'yı yumuşaklıkla Konya'ya idhâl değıl ise izhâr-ı kuvvet ile Konya haşerâtını te'dibe ikdâm eylemek içündür Konyalı beher hâl-i ittifâka mecbûr olacağında şübhe yoktur ancak bu cem'îyyet ve ittifâk şeyhiñ Konya'da olmasidedir şeyh Konya'dan çıksa ittifâkları muhtell olur ve içlerine tefrika düşer bu def'a Çapâr zâde şeyhe kâğîd yazmış ve emniyyet virmiş lakin henüz cevâbı gelmedi diyor zannıma göre Çapâr zâde bir iki def'a muhâbere ile Konya gâ'ilesini suhûlet ile bitürmek gerekdir şimdi i'zâm-ı

umûr eyleme-
si soñra hizmet
beğendirmek ve
devlete minnet eyle-
mek içündür ma'mafih
bu def'a Çapâr zâde'ye
kapûdan mü'ekked tahrir
olunmak lâzimededen olmağla
bugün kapûda idim sadr-ı a'zâm
efendi ile müzâkere olundu Abdur-
rahman Pâşâ'nın ne sûretle mümkün
ise Konya'ya idhâli senden matlûb-
dur diyü cevâb yazılacak taraf-ı vâlâ-
larından ve taraf-ı çâkeriden dahi
yazılmak lâzımdır Abdurrahman
Pâşâ'nın hodbehod Konya'ya duhüle
kudreti yoğise dahi devletce vikâye-
i nüfûz için Abdurrahman Pâşâ'yı
Konya'ya idhâl iktizâ ider zan iderim
ve Abdurrahman Pâşâ dahi gâlibâ
maslahatın suhûlet tarafında gez-
mek gerekdir lakin Abdurrahman
Pâşâ her ne kadar suhûlete sa'y ey-
lese mâdâmkî herifler emîn olmaya
Abdurrahman Pâşâ tarafına meyl
itmezler beher hâl Çapâr zâde gibi
bir vâsıtaya muhtâcdır bu dakikalar
Abdurrahman Pâşâ'ya dahi taraf-ı
çâkeriden tahrir olunmuş olmağla bu
def'a yine te'kid olunur kaldı ki baş-
buğ Abdurrahman Pâşâ olsun âhiri
olsun her kim olsa anın dâ'iresi be-
her hâl ser-haşîme-i çâkerî neferâtı
gibi olur zîrâ ocak askerî başbuğun
dâ'iresi halkı olamaz ocak askeri
devlet askeridir ve bi't-tevfik-i Al-
lahü Ta'âlâ iş görecek ocak askeridir
başbuğun me'mûriyyeti fakat ocak
askerini ocak zâbitânile ittîfâk ide-

rek oradadır Abdurrahman Pâşâ
başbuğ olmasundan garaz hâricden
bir herif başbuğ olsa ocak askerine
henüz içimizden bu kadar hasûd var
iken hâricden başbuğ olan herif na-
sıl sadâkat ider nihâyet Abdurrah-
man Pâşâ'yı tercih oldukca bu asker
ile münâsebeti olduğundan ocağın
gayretini iltizâm ider me'mûline
mebnidir ammâ dâ'i-i başbuğ-
luk ile bu tarafda kalmak
Abdurrahman Pâşâ'ya
değil hâricden hiç biri-
ne câ'iz değildir za-
mânede dîn ve devleti
mülâhaza ider azdır bi-
avni'llahi ta'âlâ asker eyle-
dikce içlerinde elbette işe yarar
zâbitân dahi hâsıl olur ocak askeri
ocak ağası ve zâbitânile a'mâl olunur
Abdurrahman Pâşâ Rûmili maslaha-
tına irişemediği sûretde dahi inşâal-
lahü ta'âlâ bizim işimize hâlel gel-
meyerek celb-i asker husûsuna sa'y
olunmaktadır gelecek askerimiz pey-
derpey geldikde bi-tevfikihi ta'âlâ bir
ordu tertibi ile hey'et-i mecmû'amızı
ocak ağası ve hâfız ağa ile çıkarmak
kâbilidir nihâyet iktizâ ider ise Şum-
la'nın mutasarrafı Osmân Pâşâ hâtı-
ra gelür siz dahi mülâhaza buyuruñ
lakin şimdilik ser-rişte virse soñra
Abdurrahman Pâşâ'nın Konya'ya
suhûlet ile dahi girmesi müyesser
olamaz bu kadarca işâret olunur⁽¹⁾

(1) Günümüz Türkçesiyle:
Hü

Devletli İyilik Sahibi Efendim Hazretleri,
Konyalı bu defa itaat edip Abdurrahman Paşa'yı
Konya'ya davet edenlerle adı geçen paşanın
şimdiye dek Konya'ya girmesi muhtemeldir.
Ancak önceden telef olan mallarını ahaliye
tazmin ettirmek ve kargaşaya sebep olanla-
ra haddini bildirerek Konya'ya düzen vermek
arzusunda olursa belki yine bir hadise oluşur.
Hemen adı geçen paşanın Konya'ya dek
çıkıp Rumeli'ye memuriyeti için Üsküdar'a
gelmesi hızlandırılсын. Ayrıca şeyh efendiye
ve diğerlerini paylama arzusunda olmadan
uzlaşsın. Hâsılı bir gün önce Konya'dan ha-
reket etmesi yüce buyruk gereğidir, diye şimdi
lütfe edilen yüce yazının anlamı bendelerince
anlaşılmıştır. Abdurrahman Paşa'nın Yukarda

ayrıntılılarıyla açıklandığı üzere yazışmaları gelip Bab-ı Âlî'ye arz olundu. Tarafımıza dahi yazışması olduğundan cevap yazılıp gönderilmek üzere iken sabahtan Çapar zadenin de tarafımıza yazısı ortaya çıktığından adı geçen paşanın yağma olunan malını ahali taahhüt eyledi ve mevcut olanları bir taraftan toplayıp verecekler. Lakin telef olmuş biraz mal dahi olursa ahaliye baskıyla bunları ödettireyim arzusunda olmaması yazılırsa güzel olur, diye Çapar zade yazmış. Bu vasıfların cümlesini beyan ederek Abdurrahman Paşa'ya ayrıntılı kâğıt yazıp gönderdim. Bab-ı Âlî'den de yazısına cevap yazılmış, onu da beraber gönderdim. Yazdığım kâğıdın müsveddesi yoktur. Kendi aciz, hatalı yazımla yazıldığından anlamı böyledir. Yani sizin Konya'ya girişiniz sadece şanınızı yüceltmek olduğundan bundan sonra Konya düzeni lazım değil, hemen herkesin gönlünü alarak birkaç gün zarfında tarafınızdan bir yönetici seçip cenapları hareket edip gelesiniz. Şeyh efendi her ne kadar kargaşayı uzatmaya sebep olmuşsa da bu defa yanınıza gelip davet ve itaat göstermiş. Şeyh efendiye ve diğer yandaşlarına gereksiz soğuk davranarak azarlamayın. Önceden Konya'da filan malınızdan mevcut olanları alıp bazı zarar görmüş şey varsa onları ahaliye ödettireyim arzusunda olmayasınız, diyerek bu ibareleri ayrıntısıyla yazdım. Hak taâlâ esenlik versin efendim.

(arka sayfa)

Devletli İyilik Sahibi Efendim,

Konya'ya kıyafet değiştirecek giden görevlinin ifadesi bendenizce görüldü. Bu tür mesele uzadıkça her bir durum oluşacağı tecrübeyle görülen hâllerdendir. Abdurrahman Paşa asker bulamaz takımından değildir. Lakin etraftan toplayacağı asker işe yaramaz ve Konya meselesine çok fesat karıştı. Her neyse Çapar zade görevinden amaç Çapar zade, ünlüyle meseleye yumuşaklık gelmek ve mümkün ise Abdurrahman Paşa'yı yumuşaklıkla Konya'ya sokmak değilse kuvvet göstererek Konya başkaldıranlarına haddini bildirme işini ele alması içindir. Konyalının her bir birleşme durumuna mecbur olacağında şüphe yoktur. Ancak bu toplanma ve birleşme şeyhin Konya'da olmasıyladır. Şeyh, Konya'dan çıksa birliklikleri bozulur ve içlerine anlaşmazlık düşer. Bu defa Çapar zade şeyhe kâğıt yazmış ve güven vermiş. Lakin henüz cevâbı gelmedi, diyor. Zannıma göre Çapar zade bir iki defa haberleşme ile Konya meselesini yumuşaklıkla bitirmek gerekir. Şimdi işlerin büyütülmesi, sonra hizmet beğendirmek ve devlete teşekkür etmek içindir. Dolayısıyla bu defa Çapar zadeye makamdan, yerine getirilmesi için yazı yazılması gerekliliktir. Bugün makamda idim. Sadrazam efendi ile görüşüldü. Abdurrahman Paşa'nın ne suretle mümkün ise Konya'ya girmesi senden istenmiştir, diye cevap yazılacak yüce taraflarından ve bendeniz tarafından da yazılmak lazımdır. Abdurrahman Paşa'nın kendi başına Konya'ya girmeye gücü yoksa dahi devletçe nüfuzunu korumak için Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmak gerektiğini

(BOA, TS.MA.e / 882-11, 29 Zilhicce 1218/10 Nisan 1804)

IŞIK, Ali (2020), "Koç Bekir Ağa ve Konya Hadisesi-1", *Akademik Sayfalar*, C 19, S 46 (02 Aralık), s. 722-736; "2", S 47 (09 Aralık), s. 738-752.

<https://www.merhabahaber.com/httpswww-merhabahaber-comdfilecilt-19-sayi-46-2-aralik-2020-pdf-1829640h.htm>

<https://www.merhabahaber.com/httpswww-merhabahaber-comdfilecilt-19-sayi-47-9-aralik-2020-pdf-1829950h.htm>

zannedirim ve Abdurrahman Paşa da galiba meselenin yumuşaklık tarafında gezse gerektir. Lakin Abdurrahman Paşa her ne kadar yumuşaklığa çabalasa mademki herifler emin olmayıp Abdurrahman Paşa tarafına yönelmezler, her bir durumda Çapar zade gibi bir vasıtaya muhtaçtır bu dakikalar. Abdurrahman Paşa'ya da bendeniz tarafından yazılmış olmakla bu defa yine kuvvetle bildirilir. Kaldı ki başbuğ Abdurrahman Paşa olsun, sonrası olsun, her kim olsa onun dairesi her durumda bendelerinin görkemli askerleri gibi olur. Zira ocak askeri başbuğün dairesi halkı olamaz; ocak askeri devlet askeridir ve Allahü taâlânın yardımıyla iş görecek ocak askeridir. Başbuğün memuriyeti fakat ocak askerini ocak subayıyla birleştirerek oradadır. Abdurrahman Paşa başbuğ olmasından amaç, dışarıdan bir kişi başbuğ olsa ocak askerine henüz içimden bu kadar kıskanç varken dışarıdan başbuğ olan herif nasıl bağlılık gösterir. Nihayet Abdurrahman Paşa'yı tercih oldukça bu asker ile münasebeti olduğundan ocağın gayretini gerektirir, umuduna dayanır. Ama başbuğlük amacıyla bu tarafta kalmak Abdurrahman Paşa'ya değil, dışarıdan hiçbirine uygun değildir. Zamanımızda din ve devleti düşünen azdır. Allahü taâlânın yardımıyla asker eyledikçe içlerinde elbette işe yarar subay da sağlanır. Ocak askeri, ocak ağası ve subayıyla arzulanır. Abdurrahman Paşa Rumeli meselesine erişemediği surette de inşaallahü taâlâ bizim işimize eksiklik gelmeyerek asker gönderilmesi hususuna çabalanmaktadır. Gelecek askerimiz art arda geldiğinde Allahü taâlânın yardımıyla bir ordu düzenlenmesiyle bütün topluluğumuzu ocak ağası ve hafız ağa ile çıkarmak kabildir. Nihayet gerekirse Şuyla'nın mutasarrıfı Osman Paşa hatıra gelir, siz de dikkatlice düşünün. Lakin şimdilik ipucu verse sonra Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya yumuşaklıkla dahi girmesi nasip olamaz. Bu kadarca işaret olunur.

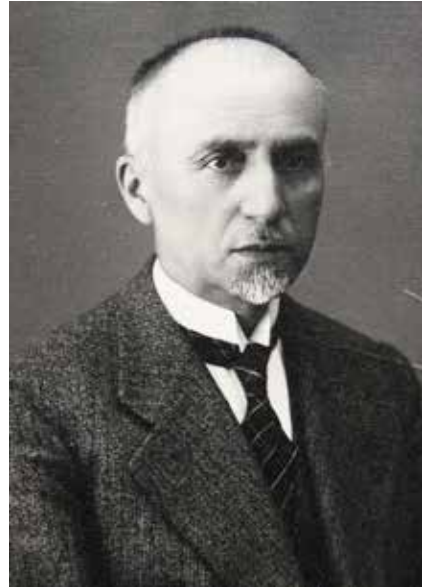

ÂŞIK PAŞA VE SEMA RİSALESİ HAKKINDA MEHMET FERİT UĞUR'UN MAKALELERİ

Garibnâme⁽¹⁾ adlı eseriyle tanınan ve mutasavvıf âlimlerden olan Âşık Paşa,⁽²⁾ 670/1272'de Kırşehir'de doğmuştur. Anne ve babası yönünden önemli bir aileye mensup olan Âşık Paşa, Vefaiye tarikatının şeyhlerinden olan Baba İlyas'ın torunudur. Baba İlyas,⁽³⁾ on üçüncü yüzyılda Selçuklular döneminde Moğol saldırıları yüzünden Horasan'dan Anadolu'ya hicret ederek Amasya'ya yerleşmiştir. Müritlerinin çok olması ve etki alanının geniş olmasından dolayı Baba İlyas, öğrencilerinden Baba İshak'ın Selçuklu devletine karşı başlattığı Babai ayaklanmasından sonra 1240'da şehit edilmiştir.

Âşık Paşa'nın babası Muhlis Paşa, Baba İlyas'ın dört çocuğundan biri olup II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde ömrünü Kırşehir Arapkir'de geçirmiştir. Muhlis Paşa, vefat etmeden önce oğlu Âşık Paşa'yı babasının halifelerinden Şeyh Osman'a emanet etmiş bundan sonra Şeyh Osman'dan ilim ve terbiye öğrenen Âşık Paşa, aynı zamanda hocasının kızıyla da evlenmiştir. İlim ve tasavvuf ortamında yetişen Âşık Paşa, küçük yaştan itibaren zahiri ve batini ilimlerde kendini geliştirmiştir. Âşık Paşa, ilim, ahlak ve edep sahibi olması nedeniyle devrin-

de çok saygı görmüştür. Kaynaklarda âşık, kâmil, arif ve veli olarak anlatılan Âşık Paşa, pek çok şair ve mutasavvıfı etkilemekle birlikte Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna katkı sağlamakla birlikte Kırşehir'in Osmanlı topraklarına katılmasını kolaylaştırmış ve Kırşehir beyi olarak tayin edilmiştir. Bunun yanında Mısır'a elçi olarak gittiği ve Anadolu valisi Timurtaş Paşa'nın veziri olduğu da rivayet edilmektedir. Çocukluk çağlarını Selçuklu döneminde III. Gıyaseddin Keyhüsrev; gençlik yıllarını Sultan II. Mesud ve Alâeddin Keykubad; olgunluk dönemini Osmanlı döneminde Osman Gazi ve Orhan Gazi zamanında geçiren Âşık Paşa, 1332 (H. 733) yılında Kırşehir'de vefat etmiştir. Âşık Paşa dedesi Baba İlyas'ın kurduğu Ve-

Mehmet Ferit Uğur

(1) Bakınız: Âşık Paşa, Garib-nâme, (Hazırlayan: Kemal Yavuz) İstanbul, TDK Yayınları, 2000.

(2) Günay Kut, Ahmet Yaşar Ocak, "Âşık Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c. 4, s.1-3; Ethem Erkoç, Âşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi, Çorum 2005; Ahmet Gülşen, İlk Türkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa (Hayatı-Edebi Kişiliği ve Eserleri), Kırşehir 2006; Dursun Özyürek, "Âşık Paşa", (İslam Düşünce Atlası içinde), İstanbul 2017, c.2 s. 957-958.

(3) Ahmet Yaşar Ocak, "Baba İlyas", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c. 4, s.368; Ahmet Yaşar Ocak, XIII. Yüzyılda Anadolu'da Babailer İsyanı, İstanbul 1980.

faiye tarikatının on dördüncü yüzyıldaki en önemli temsilcisi olmuş ve Anadolu'da Vefâiyye tarikatının piri olarak anılmıştır. Vahdet-i vücud mektebine bağlı ve sünnî bir alim olan Âşık Paşa, tasavvufî öğretisiyle dikkat çekmektedir. Garibnâme, adlı eserini Türkçe olarak kaleme alan Âşık Paşa bu eseriyle Türkçenin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Aşağıda okuyacağınız makale Konya Lisesi Tarih muallimi Mehmet Ferit Uğur⁽⁴⁾ tarafından, "Âşık Paşa"

(4) Mehmet Ferit Uğur, 1296/1880'de Konya'da doğdu. Kafkas göçmenlerinden İbrahim Efendi ile Hanife Hanım'ın oğludur. Mehmet Ferit, ilk eğitimini Şemsi Tebrizi mahallesinde bulunan Akkûlah Mahalle Mektebi'nde yaptı. O dönemde mahalle mektebine sık gelip teftiş yapan zamanın valisi ve maarif (millî eğitim) müdürünün dikkatini çeken Mehmet Ferit Bey, yeni açılan Konya İdadisi/Lisesi'nin ikinci sınıfına imtihanla girerek yatılı ve ücretsiz olarak eğitimini sürdürdü. 1314/1898'de Konya İdadisi/Lisesi'ni aliyüvala/pekiyi derece ve birincilikle bitirdi. İdadiyi bitirdikten sonra ailesinin ısrarıyla tıbbiye (tıp) ve aynı zamanda mühendis mektebine girmişse de içindeki öğretmen olmak arzusu her iki eğitimi de terk etmesine yol açtı. 1315/1899'da imtihanla İstanbul Darulmuallimin-i Âliye Mektebi (Yüksek Öğretmen Okulu)'nu kazandı. 1317/1901'de bu mektebi aliyüvala/pekiyi derece ve birincilikle tamamladı. Bu başarısından dolayı dönemin Maarif Nazırı Münif Paşa tarafından "Altın Maarif Madalyası" ile ödüllendirildi. Mehmet Ferit Bey, ilk olarak 1 Kânunusani 1317/14 Aralık 1901'de 540 kuruş maaşla Konya İdadisi/Lisesi Türkçe ve coğrafya muallimliğine tayin edildi. Bundan sonra sırasıyla 1 Kânunuevvel 1318/14 Aralık 1902'de 650 kuruş maaşla Konya İdadisi coğrafya ve kitabet (yazı) muallimliği, 1 Eylül 1319/14 Eylül 1903'te 800 kuruş maaşla Konya İdadisi hendese (matematik), coğrafya ve mevalid (biyoloji) muallimliği, 22 Mayıs 1322/4 Haziran 1906'da 900 kuruş maaşla Konya İdadisi hendese (matematik) ve kozmografya (astronomi, gök bilimi) muallimliği görevlerinde bulundu. 29 Teşrinisani 1323/12 Aralık 1907'de 1120 kuruş maaşla Elazığ İdadisi/Lisesi Türkçe muallimliği, 28 Kânunusani 1323/10 Şubat 1908'de 1190 kuruş maaşla Elazığ İdadisi hikmet (felsefe), kimya ve kozmografya (gök bilimi) muallimliği, 1 Mart 1324/14 Mart 1908'de 1120 kuruş maaşla Elazığ İdadisi Fransızca muallimliği yaptı. Elazığ'da iken İttihat ve Terakki Partisi'nin müfettişliğinde de bulundu. 24 Kânunuevvel 1324/6 Ocak 1909'da 1150 kuruş maaşla Niğde İdadisi/Lisesi müdürlüğü ile tarih ve coğrafya muallimliği, 1 Eylül 1325/14 Eylül 1909'da 1200 kuruş maaşla Niğde İdadisi müdürlüğü fen bilgisi muallimliği, 1 Ağustos 1326/14 Ağustos 1910'da 2000 kuruş maaşla Elazığ vilayeti Maarif (Millî Eğitim Müdürlüğü) müfettişliği, 1 Haziran 1327/14 Haziran 1911'de 3000 kuruş maaşla Sivas vilayeti Maarif müfettişliği, 14 Eylül 1327/27 Eylül 1911'de 2500 kuruş maaşla Elazığ Sultaniye/Lisesi müdürlüğü, 4 Şubat 1330/17 Şubat 1914'te 2500 kuruş maaşla Elazığ Maarif müdürlüğü görevinde bulundu. Mütareke (1918-1919) yıllarında tutuklanarak İstanbul'da Bekir Ağa bölümünde bir müddet kaldı." 4 Mayıs 1335/1919'da 3000 kuruş maaşla Konya Maarif (Millî Eğitim) müdürlüğüne tayin edilen Mehmet Ferit, maarif müdürü olarak görev yaptığı sürece fikir ve hareketleriyle devam etmekte olan Millî Mücadele'ye büyük destek verdi.

adıyla 14 Kasım 1927 ve 20 Ocak 1928 tarihlerinde iki makale olarak Konya Babalık gazetesinde yayınlanmıştır. Bu yazılar "Âşık Paşa" ve "Garipname" adlı eseri hakkında Konya yerel basınında yayınlanan ilk ve en detaylı makalelerdendir.⁽⁵⁾ Osmanlıca Türkçesi olarak yayınlanan ve tarafımızdan latinize edilen makalelerde okuyucuların istifade etmesi için bazı kelimelerin anlamlarını cümle üslubuna uyarak (parantez) içinde verdik. Ayrıca makalede konu başlıklarına uygun küçük ara başlıklar ekledik.

ÂŞIK PAŞA VE SEMA RİSALESİ HAKKINDA MEHMET FERİT UĞUR'UN MAKALELERİ

I. [MAKALE]

Osmanlı imparatorluğunun teşekkül (kuruluş) ve tevsii (genişlemesi) sırasında yazılmış Türkçe asar (eserler) meyanında imal birinciliği

21 Ekim 1336/1920'de 600 kuruş maaşla Darulhifaz Medresesi hikmet (felsefe) ve kimya muallimliği görevinde bulundu. 27 Haziran 1337/1921'de Maarif Vekâleti'nin telgrafıyla emekliliğe sevk edilirse de 27 Haziran 1337/1921'de 1500 kuruş maaşla Konya Maarif müdür vekâletine tayin edildi. 12 Ocak 1338/1922'de 2500 kuruş maaşla Konya Maarif Müdürlüğüne asaleten tayin edildi. Maaşı 1 Nisan 1338/1922'de 3000 kuruş, 1 Mart 1339/1923'te 4000 kuruş yükseldi. Bu görevde iken Maarif Vekâleti'nin 20 Mart 1340/1924 tarih ve 4908/127 numaralı yazısı ile tekaüde (emekliliğe) sevk edildi. 25 Mart 1340/1924'te Konya Maarif Müdürlüğü görevinden ayrıldı. 17 Nisan 1340/1924'te 1000 kuruş maaşla Konya Darulmuallimat (Kız Öğretmen) Mektebi Fransızca dersi muallimliği, 10 Mayıs 1340/1924'te 1500 kuruş maaşla Konya İmam Hatip Mektebi tabiat bilgisi muallimliği, 1 Ekim 1931'de Karma Ortaokulu tarih ve coğrafya muallimliği görevinde başladı. Bu son görevinden 1 Mart 1942'de istifa etti. Babalık, Ekekon gazeteleri ile Konya, Kervan, Selçuk, Yeni Fikir Tarihi Araştırmalar gibi ilmi ve edebî dergilerde 500'den fazla ilmi makalesi yayınlanan Mehmet Ferit Bey'in yayınlanmış eserleri şunlardır: 1. Konya Rehberi (1923), 2. Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı (1926), 3. Sahip Ata ve Oğullarının Hayatı ve Eserleri (1934), 4. Şikari Tarihi (1946), 5. Selçuklu Büyüklerinden Celaleddin Karatay (1940). Fransızca, İngilizce, Almanca, Rumca ve Ermenice'nin yanında Arapça ve Farsça da bilen Mehmet Ferit, vefat etmeden önce, içinde yazmalarını da bulunduğu 1.031 kitaptan oluşan kütüphanesini Mevlâna Dergâhı Kütüphanesine bağışladı. Mehmet Ferit Uğur, 3 Mart 1942'de Konya'da vefat etti. Bakınız: Ahmet Çelik, Konya Öğretmenleri, Konya 2020, s.90-95; Konya Maarif Müdürlüğünden: Mehmet Ferit Uğur, Akademik sayfalar, 6 Ekim 2021, c.20, sy.38, s.593-602

(5) Osmanlı döneminde ulusal alanda Âşık Paşa hakkında yayınlanan ilk makale ise Bursalı Mehmet Tahir Efendi'ye aittir. Bakınız: Bursalı Mehmet Tahir, "Âşık Paşa", Tük Derneği Dergisi, 25 Mart 1325/7 Nisan 1909 sy.1, s.12-19

Aşık Paşa, Garipname ilk sayfa

kazanan **Aşık Paşa**'nın "**Garipname**" yahut "**Maarifnamesi**"ni çoktan beri okumak isterim. Bu seneki eyyam-ı ta'tiliyede (tatil günlerinde) bu arzuma nail oldum. Sevdiğim bir zat babasından kalma yazma kitaplar arasında pek eski olduğu anlaşılan bir eser varsa da baş tarafından birkaç sahifenin koparılmış olmasına binaen adını ve müellifini bilemediğini söyledi. Kitabı getirttim. Kitap, Türk edebiyatı tarihi ile imlamızın geçirdiği tekâmül (gelişim) nokta-ı nazarlarından mucib-i istifadedir (yararlanılması gereklidir).

Müellifi **Aşık Paşa** hicretin 670/1271 senesinde babasının tavattun ettiği (yerleştiği) Karaman'da doğmuş ve 733 senesi Safer'inin 13. Pazartesi günü (3 Kasım 1332) Kırşehir'de ölmüştür. Asıl adı "Ali" imiş.

AİLESİ

Babasının ismi **Muhlis Paşa** ve dedesinin ismi **Baba İlyas**'tır.

Baba İlyas Cengiz Han'ın zuhur (ortaya çıkışı) ve Türkistan'ı istilası hengâmında (sırasında) Horasan'dan diyar-ı Rum'a (Anadolu'ya) göçen erenlerdendir. Tokat civarında hayat-ı nihayesinde (ömrünün sonunda) Çat nahiyesinde yerleşerek **Babai tari-**

katını açmış ve Anadolu'daki Türkmen aşiretlerini İslami şamanlarını, sihirbazlarını teşkil eden babaları yetiştirmiştir.

Oğlu **Muhlis Paşa** Selçukî devletinin inkısamı (bölünmesi) esnasında ve 700/1300 tarihinde altı ay kadar Konya tahtında oturduğu "**Şekayık**" tercümesiyle, **Süreyya Bey** merhumun "**Sicilli Osmanî**" nam eserinde muharrer (yazılı) ise de mevsuk (güvenilir) değildir.

Birinci Alâeddin Keykubad'ın oğlu İkinci Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında başına topladığı birçok kimsele devlet başına bir gaile (sorun) açan ve Keyhüsrev'i Konya'dan Kırşehir'e kaçırarak "**Baba İshak Kefersudi**" ile Karamanoğulları'nın büyük babalarını "**Nurullah Sufi**" Baba İlyas'ın müritlerindendir. **Barak Baba, Geyikli Baba** gibi Türkiye tarihinde isimleri geçen babalar da ya doğrudan doğruya veya bilvasita **Baba İlyas**'ın derişleridir.

Oğlu **Muhlis Paşa** ile torunu Aşık Paşa'nın bazı fütuhatta (fetihlerde) **Birinci Osman**'la birlikte buldukları terceme-i hal (biyografi) kitaplarında mukayyettir (kayıtlıdır).

Aşık Paşa Sema Risalesi

Aşık Paşa Sema Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قوله يقول الحق في حديث الشَّيْبَانِي

اولى كمالك كركم كركم سماك و كمال چون كندى بذر ك
دلى و عالم يار كنى اشغلب كذا كركم كنى كنى كنى
تجوى فانرك ان انرك قلكت لقلقى . بسى كنى كنى كنى
ايند كنى اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
قوى اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
بوزة كاد كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
سوزنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
سماك عالم كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
عالم اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى

٤٥١

اشك

اشك كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
اشك اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
اول كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى

بیت

آب بسوى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى

بیت

آب كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى

بیت

آب كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى
كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى كنى

Aşık Paşa Sema Risalesi

Âşık Paşa'nın oğlu Ulvan (Elvan) Çelebi, Orhan zamanında ilmiyle ve Türkçe birçok eş'arıyla (şiirleriyle) şöhret kazanmıştı.

Bu aileden Derviş Âşık Bey, "Âşık Paşazade Tarihi" namıyla maruf (tanınan) ve Türkiye'nin 908/1502 sene-i hicriyesine kadar vekayı'nı (tarihi olaylarını) muhtevi (kapsayan) bir eseri vardır.

GARİBNAME VE TÜRK DİLİNE HİZMETİ

Babasının büyük oğlu olmasından dolayı Türklerin o zaman ki adetçe "Paşa" mesleğine ve meşrebine uygun bulunmasından naşi de "Âşık" unvanlarını alan Âşık Paşa hakikaten ilim ve irfan sahibi bir vasfı, bir şair-i ilahi (Hakk aşığı) imiş. Garibname'sinde münderiç destanlar kemaletına (olgunluğuna) delalet eder.

Bu eseriyle Türk diline ettiği hizmet ise hiç unutulamaz.

Koca Âşık, kitabının sonunda şu beyitleri tesir ve tahassus ile irad ediyor:

...[Beyitler: 10558-10565]

"Gerçi kim söylendi bunda Türk dili, İlla ma'lum oldu ma'nî menzili.

Çün bilesin cümle yol menzillerin, Yirmegil sen Türk ü Tâcîk dillerin.

Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl, Bunlara düşmiş-idi cümle ukûl.

Türk diline kimsene bakmaz-idi, Türklere hergiz gönül akmaz-idi.

Türk dahi bilmez-idi ol dilleri, İnce yolu ol ulu menzilleri.

Bu “**Garîbnâme**” anın geldi dile,
Kim bu dil ehli dahı ma’ni bile.

Türk dilinde ya’ni ma’ni bulalar,
Türk ü Tâcık cümle yoldaş olalar.

Yol içinde birbirini yirmeye,
Dile bakup ma’niyi hor görmeye.

Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dakı,
Türk dilinde anlayalar ol hak’ı.”

Babailerle Bektaşilerin Anadolu Rum ilinde Türklükle ettirdikleri yegâne hizmet Türk dilinin intişar (yayılmaması) ve inkişafına (gelişmesi) çalışmalarıdır. Medrese, Arapça içinde boğulmuş, saray, Acemce (Farsça) nın parlak belagatine dalmış iken bunlar yakın zamanlara kadar maatteessüf kaba saba addedilen öz dilimizle halka manzum ve mensur eserlerle yazmışlar ve neşideler (şüirler) terennüm etmişlerdir.

GARİBNAME’DEN

Başından sona kadar bahr-ı remel vezniyle yazılmış olan **Garibname**’nin kaç bab (bölüm) ve kaç beyit olduğu ve ne vakit yazıldığını yine **Âşık Paşa**’nın dilinden dinleyelim:

...[Beyitler: 10552-10556]

“Anun-ıçun bu kitâbun aslın on
Eyledük bâbın u urduk faslın on.

Degme bir bâbında on destân tamâm
Geldi anda her mukîm ü her makâm.

On kez on destân gelüpdür nazm-ıla
Şerhü takrîr ü beyân kıldan kıla.
Bu kitâbun kim okırsa kamusın
Sımaya hiç kimse anun nâmusın.”

...[Beyitler: 10.580-10.581]

“Bu kitâbun hatmı uş oldı tamâm,
Toptolu yüz dâsitân geldi tamâm.

Yidiyüz otuz yılında hicretün,
Sözi irdi hatmine bu fikretün”

Aşık Paşa Türbesi

Aşık Paşa'nın kabri

ÂŞIK PAŞA’NIN SEMA RİSALESİ

Âşık Paşa’nın semaya dair “**Dasitan-ı sema fi’s-sır**” ser-nameli (başlıklı) bir terennümü de okudum. Gelecek makalemde ondan bahsedeceğim. 730/1329 tarihlerinde nesrimizin ne halde olduğunu bize gösteriyor ve semanın aslına, esasına dair malumat veriyor. Garipname ihtimal ki Yusuf Ağa yahut Müze Kütüphanesi’nde vardır. Türk diline merak eden zatlar bu eseri mütalaa ederlerse lisanımızdan maalesef çıkmış birçok güzel ve ihyası vacip halis Türkçe lügatlere de tesadüf edilecektir. Garipname’deki destanların ser-nameleri (başlıkları) umumiyetler Farisi’dir.

II. [MAKALE]

Eserleriyle edebiyatımıza hizmet etmiş olan **Âşık Paşa**’nın “**Dasitanı Semaı fi’s-sır**” adlı ve semadan ba-

Mehmet Ferit Uğur Aşık Paşa Risalesi

Mehmet Ferit Uğur Aşık Paşa Risalesi

his eden mensur bir risalesi olduğunu muhterem Babalık'ın 14 Teşrinisani/Kasım 1927 tarihli nüshasında mün-deriç makalemde arz etmiş idim. Yedi-nci asrı hicrinin nihayetiyle (sonuy-la) sekizinci asrı hicri ibtidaisinde (başlarında) nesrimizin ne halde ol-duğunu bize bildiren bu risaleden bazı parçaları yazmak, "samah" şekli-ni alan sema'nın sebep ve hikmetini anlatması dolayısıyla tarih-i tasavvuf (tasavvuf tarihi) nokta-ı nazarından bir kıymeti haizdir.

ÂŞIK PAŞA'YA GÖRE SEMA'

Âşık Paşa erbab-ı tasavvufça sema'

tesmiye olunan şiirli, musikili, rakslı zikir ve ayinin tabiatıta mevcut oldu-ğunu bundan 630 sene evvelki bir üs-lupla bize şöyle beyan ediyor:

"Ol kaf-ıla nun dendanından bir na-ğamat-ı ilahi kopdı. Ol nağamat-ı ilâhi on iki perdede karar dutdı. Ol on iki perdeden dört oyun doğdı. Şöyle kim ol dört oyunun biri çarhdur, biri raksdur, biri mu'allak, biri pertavdur. Pes ol saz suzın-dan bu şufi-i azrak-puş durdı çarha gir-di."

...

"Ol nagamat-ı ilahi kuvvetinden ve ol iradet sazi suzından ve ol on iki perde eserinden ol dört oyun kim vücud dutmuş-ıdı. Bu dört nesneye mensub oldi kim anaşır-ı alemdür. Bu anasır-ı erbaa ol dört oyuna muvafık düşdi. Kim çün ol Halik-ı bî-çun celle ve ala bizi yaratdı."

...

"Eger kişünün yaşı bin olsa yılı birdür. Kâmusi ol bir yıl içinde geçer. Bin kez gel-se hemân yine ol bir durur. Ve likin ol bir yılı dört fasl virdi: Üç ay yaz, üç ay yay, üç ay güz, üç ay kış. Ol on iki perde kim on iki aydur. Bu dört faşla havale kıldı kim yaz u yay u güz ü kışdur. Bu dört fas-lı ol dört oyuna bıraktı kim çarh u raks u muallak u pertavdur. Görsene üç ay yaz geçer, çarh içinde."

...

"Ya'ni kim yıl çevrindi; hâl döndi, öl-miş yirler dirildi, kırımış ağaçlar yeşer-di, aruk olmuş gevdelerde et bitdi, şoğıl-mış tamarlara şu döküldi. Kış yaza dön-diss; kahr lutfa değşürildi, şovuk issiye, ziyan aşşıyas'. Bu yıl çevrindüğü, hâl dön-düğü çarh alâmetidür. Pes üç ay yaz çarh içinde geçer. Yaz geçdi". Bu kez yay geldi. Yay gününde 'âlem halğı be-küllü rağs içindedür, hareket eyler, raks oyunun oynarlar.

Görsene her bir nebâti dosta karşı raks urur

Geh iner geh girü çalçar geh biter ü geh yiter

Ya'ni kim yapraklar oynar, çiçekler oynar, yemişler oynar. Yırlü yirinde ha-reket eyler. Pes bu hareket rağs alâmetidür. Bu kez kim yay geçdi, güz geldi. Üç ay güz mu'allak oyunun oynar."

...

“Görsene kim budaşlar egildi, yemişler emindi, yapraklar şaraşdı. Ya’ni nebatlar hazrete şarş u munşif oldı, İnşafa durdı. Hasılın arz eyler. Pes bu iş mu’allah alâmetidür. Bu kez güz geçdi. Haşıllar issina degdi. Anun ardınca kış geldi. Üç ay pertâv oynındadır. Kış pertâv alâmetidür. Bu âlem cümle pertav oyunın oynar.”

...

“Çiçekler dökildi, yemişler dökildi, yaşıl ağaçlar kara rengin dutdı, zineti za’il oldı. Alemün revnaşı gitdi. Pes bu işler pertâv alâmetidür. Bu dürlü dürlü oyunlar, bu turfe turfe hareketler kamusi ol kâf-ıla nün dendâmından kopan nağamât-ı ilahi oyunidür.”

DÖRTLÜ TAKSİMLER

Eski Türklerden düşmüş ananevi (geleneksel) bir mantık vardı. Bu ibtidai mantık Türk medeniyetine mahsus ananevi (geleneksel) ilimlerin esası idi. Türkler bu mantıka nazaran fezayı (gökyüzünü) dört cihete (yöne) bölerler, her cihete bir renk izafe ederler, bir seneyi dört mevsime ayırırlar, her mevsimi renk ile tavsif eylerlerdi. Tabiatı da dört unsur tasavvur ederler; bir küçük ilk dört aşiretten mürekkep olduğunu söylerler; semada dört manevi hakan mevcut olduğuna inanırlar; dört hayvanı dört aşirete totem olarak kabul ederlerdi.

Babai tarikatına mensup bir Türk oğlu Türk olmak dolayısıyla Âşık Paşa’da tabiattaki hareketleri dörtlü Türk tasnifine tevfikân dört kısma ayırarak izah ettikten sonra ömr-ü beşere (insanın ömrüne) geçiyor; onu da vusta (ortalama) seksen yıl buluyor. Bu seksen yılı her biri yirmi senelik dört devre (döneme) taksim ediyor. Her devirdeki tecelliyat-ı hayatiyeyi her mevsimdeki evrelere benzetiyor. Tabiatta olduğu gibi hayat-ı beşeriye de mütemadi (sürekli) ve güna gün hareket-i inkılapların (dönüşüm hareketlerini) icrayı ahkâm eylediği kendine has ve açık bir lisanla söylüyor.

Mehmet Ferit Uğur

Yine dörtlü tasniften tevellüt eden (doğan) on iki aya nazaran “kün” (ol) avazından (sesinden) on iki makam hâsıl olduğunu ve felek-i devran (uzayda gezegenlerin) her makama göre döndüğünü anlatıyor.

Badehu sema yapan sufileri felek-i devre (uzaydaki hareketlerine) teşbih ederek (benzeterek) onların da dört fasl (bölüm) on iki makam üzere icra kılınan ahenk ve nağmata (nağmelere) göre raksan (hareketle dönmüş) olduklarını yazıyor.

Ve beyanına şu suretle devam ediyor:

“Pes bilmek gerek kim sema’ dört dürlü kişiye helal ayruğuna haram. Evvel bilüb bu işi bu hareketi böyle görüp işlene helal. Zira kim kendi aklıyla anlar; gözüyle görür. Yir gök dahi yirde gökde ne varsa cümle harekettedir. Oynar gönüllü gönülsüz zira kim oynadıcı var.”

...

Bular gören nite oynamaya pes oyun olmaz hükme boyun vermektedir. Olar evvel emirde rızadır. Ve eğer oyundur dirlerse belki dünya diriliği oyundur.

İkinci sema' sahib-da'vete helal, zira kim da'vetin aletidir.

...

Pes da'vet emr oldı hikmete, mevze-i hasene-ye her kimse ki mev'ize-i hasene-ye geldi. Âna hikmet gerek şoldur ki saburunun mizacına muvafık ise ol şerbeti vire kim sabr u sıhhate gele. İmdi sana bilmek gerek kim halkın cevheri üç türlüdür. Tabiatı üç nesneye mukarrer oldu, hem olmuşdur. Birisi oldur kim, Tanrı'nın emrin itmekle, peygamberin kavlin göstermekle, uçma'ı, tamuı bildirmekle yaz u gamzu anlatmakla tatlı sözle, görklü öğüdüle da'vete geldi. Tengriye döndü âna hikmet hacet birisi şoldur kim söz demekle izzet ister. Yemek ve içmek ister, ihsan ister.

...

Üçüncü sahib ve vecde sema' helal zira kim sahib-vecd ol sema'da malın, mülkin, oğlın kızın bilmez olur. Dünyadan gözi yumulur. Hakdan yaña gönül açılır. Karanuluk gider. Gönline, aydınlık dolar. Kaygu gider candan şadlık kopar. Mescidde irmediği işe irer. Dağda bulmadığı hali bulur. Aklı boynundan dünya yüki düşer. Canı üstinden endişe zebanası gider. Göz açılır, gönül sıkılır. Aşkı artar. Canı ganimet duyar. Durduğu yir Tur olur. Bakdığı dizar olur. Irak irak gözlediği yakın görünür. Taşrada istediği evde bulunur.

...

Dördüncü sahib-vecde mütabaat eyleyen kişilere sema' mübahdır. Çok halk ulusu kim ise anın mesleği üzere gider”

SONUÇ

Hülasa telaffuza (lafızlara) halel gelmemek üzere (olduğu gibi) yeni imla ile bazı kısımlarını yukarıya yazdığım sema' destanında hazret bize hareketin yegâne kanun-ı cihat olduğunu ve yerde gökte en küçük cüz'-i fertten (en küçük atomdan) en büyük

mahlûkata varıncaya kadar bilcümle mevcudatın (varlığın) hal-i harekette (hareket halinde) bulunduğunu bildiriyor. Mukaddes devran tarbına ki yani sema'a "oyundur, eğlencedir" diye derhal taarruz edenlere de (karşı çıkanlara da): "zaten bütün hayat-ı dünya lehb ve laibden (oyun ve eğlenceden) ibarettir." cevabını verdikten sonra yine dörtlü tasnif mucibince sema'in (semahın) dört türlü kişiye helal olduğunu kısa, güzel ve mukni' (ikna edici) cümlelerle ispata çalışıyor.

Kaynaklar:

- Agâh Sırrı Levend, "Âşık Paşa'ya Atfedilen İki Risale", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Ankara, 1955, s.153-163.
- Ahmet Çelik, Konya Öğretmenleri, Konya 2020.
- Ahmet Çelik, "Konya Maarif Müdürlerinden: Mehmet Ferit Uğur", Akademik sayfalar, 6 Ekim 2021, c.20, sy.38, s.593-602
- Ahmet Gülşen, İlk Türkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa (Hayatı-Edebî Kişiliği ve Eserleri), Kırşehir 2006
- Ahmet Yaşar Ocak, "Baba İlyas", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c. 4, s.368
- Ahmet Yaşar Ocak, XIII. Yüzyılda Anadolu'da Babailer İsyanı, İstanbul 1980.
- Âşık Paşa, Garib-nâme, (Hazırlayan: Kemal Yavuz) İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.
- Bursalı Mehmet Tahir, "Âşık Paşa", Tük Derneği Dergisi, 25 Mart 1325/7 Nisan 1909 sy.1, s.12-19
- Dursun Özyürek, "Âşık Paşa", (İslam Düşünce Atlası), İstanbul 2017, c.2 s. 957-958
- Ethem Erkoç, "Âşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi, Çorum 2005
- Günay Kut, Ahmet Yaşar Ocak, "Âşık Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c. 4, s.1-3
- Kemal Yavuz, "Âşık Pasa", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2003, S. 13, s. 29-39.
- Mehmet Fatih Köksal-Şaban Kırılı, "Âşık Paşa'nın Sema Risalesi: Risâle fi Beyâni's-Semâ". Türklük Bilimi Araştırmaları (2013), s.165-206, [https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16974/177383](https://dergipark.org.tr/pub/tubar/issue/16974/177383)
- Mehmet Ferit (Uğur), "Âşık Paşa (I)", Babalık, 14 Teşrinisani/Kasım 1927.
- Mehmet Ferit (Uğur), "Âşık Paşa (II)", Babalık, 20 Kanunsani/Ocak 1928.